

Srečko Kosovel: básník slovinského Krasu a avantgardy v české a slovenské překladatelské recepci

Špela Sevšek Šramel, Jana Šnytová

SEVŠEK ŠRAMEL, Š. – ŠNYTOVÁ, J.: Srečko Kosovel: a poet of the Slovenian Karst and the avant-garde in Czech and Slovak translation reception

SLOVENSKÁ LITERATÚRA, vol. 70, 2023, no. 3, pp. 244-259

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.3.2>

Špela Sevšek Šramel ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4485-7645>

Jana Šnytová ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-9884-0457>

Key words: Slovenian poetry, Slovenian historical avant-garde, poetry translation, translation into Czech, translation into Slovak, Srečko Kosovel

The article presents the Slovenian poet Srečko Kosovel (1904–1926) in the context of his entire poetic oeuvre, from impressionism and expressionism to constructivism, in a complex understanding of time, space, and inter-literary contacts, with an emphasis on his individual poetic expression. In the analytical part of the article, we focus on the reception of translated Kosovel's poetry in the Czech and Slovak cultural space during the 20th and 21st centuries. Through an annotated bibliographical survey of published works, we identify three phases of the reception of his poetry in Slovenia, which are also reflected in three stages of translations into Czech and Slovak language: the first one is connected to two anthologies of Slovenian poetry published during the Second World War (1940), the second one is linked to two selections of his poetry that came out in response to the new reception and perception of Kosovel in the 1970s, and the third stage concerns translations published after 2000. We analyse the reception of the poet in translation by both looking into particulars of the selection of poems and composition of individual poetry collections and close reading of selected translations and observing translation strategies of individual translators. In doing so, we draw on analyses of poems that exist in several translated versions or in translations by different translators.

Slovinský básník Srečko Kosovel (1904 – 1926), na jedné straně autor evropský, na druhé straně však básník slovinského Krasu, je bezpochyby klíčovým autorem 20. století a v mnoha ohledech je rovněž aktuální pro diskusi o moderní poezii ve středoevropském prostoru. Přestože se dožil pouhých dvaadvaceti let, a intenzivní literární tvorbě se proto věnoval jen šest let, vyznačuje se následná recepcce a kanonizace jeho díla komplexností a nejednotností. Nabízejí se četné možnosti výzkumů v oblasti meziliterárních kontaktů, z hlediska jeho identifikace se současníky a s literární tradicí. Přínosná je také analýza recepcce a interpretace jeho díla v následných sto letech po jeho smrti, jež je patrná v diversitě redakčních přístupů a kritických edic, ve vědeckých výzkumech a tvůrčí kreativitě až po překlad do cizích jazyků a recepci v jiném prostředí. Rozbor českých a slovenských překladů je koncipován jako komparativní paralelní recepcce jeho poezie a zahrnuje i reflexi Kosovelovy četby českých a slovenských intelektuálů z pramenů, které měl tehdy k dispozici v Lublani a v Jugoslávii, a zmínky o těchto osobnostech. Meziválečný modernismus, jehož je S. Kosovel neoddiskutovatelnou součástí, se jemu samému v celé šířce jeví jako „hybridní a eklektický“ (Juvan 2005: 61).¹ V souvislosti s angažovaností a promyšlením moderní doby S. Kosovel vstupuje do literárního dialogu o umění, lidskosti, imperialismu a nových estetických vzorech také s Karlem Čapkem a Rabíndranáthem Thákurem.

Srečko Kosovel: evropský básník 20. století

Historická avantgarda² se ve slovinském prostoru projevila v novém básnickém výrazu ve dvacátých letech 20. století. Její první představitel Anton Podbevšek (1898 – 1981) tvořil v rámci estetického paradigmatu symbolismu a nově do slovinského básnického výrazu vnesl expresivní aktualizace, básně v próze a výtvarně pojaté texty. Jeho jediná básnická sbírka *Člověk s bombami* (Človek z bombami, 1925), v níž reaguje na civilizační a technický pokrok doby, znamená spolu s nástupem nové generace malířů a hudebníků vstup do historické avantgardy a těsnou vazbu na italský, německý a ruský literární prostor. Druhým, dnes ústředním autorem inovace slovinského básnického jazyka meziválečného období je S. Kosovel. Konstantou jeho myšlenkového a básnického světa je evropanství, a současně i jeho zakotvení v konkrétním kulturním a společenském prostoru. Janez Vrečko v této souvislosti upozorňuje, že „Kosovel ve svých konsech stále vychází z principu mimesis [...], ale tak, že jej místy silně podřídil účinku odcizení. Jako

1 Citáty slovinské odborné literatury přeložila do češtiny J. Šnytová.

2 Historická avantgarda je pojmenování užívané ve slovinské literární historii, po vzoru evropské a jugoslávské historické avantgardy (Kos 1986; Vrečko 2011; Jurić Pahor 2021), pro označení avantgardních směrů mezi léty 1915 – 1927. Zahrnuje literární, výtvarnou a divadelní tvorbu. V příspěvku užívaný slovinský termín historická avantgarda částečně odpovídá českému pojmenování meziválečná avantgarda. Obecný termín avantgarda používáme pro vyjádření protikladu k tradičnímu umění.

246 Slovinec pocházející z oblasti Přímoří skrze „práci, studium a přemýšlení“ chápal zachování významovosti jako svou povinnost i své limity“ (Vrečko 2011: 149). Poetiku S. Kosovela tak lze na jedné straně chápat a interpretovat jako vědomé rozhodnutí zapojit se do konstruktivní činnosti v rámci historické avantgardy, na druhé straně musíme evropanství posuzovat právě v kontextu jeho ukotvení v společenském prostoru, času i básnické tradici.

Život i osobnost S. Kosovela určovaly kosmopolitismus a perifernost. Narodil se v rodině učitele na periférii slovinského etnického území v Sežaně, později se rodina přestěhovala do vesnice Tomaj. V mládí na něho kromě přírodního světa slovinského Krasu zapůsobil také Terst, přímořské kulturní a ekonomické centrum, jen dvacet kilometrů vzdálené od jeho domova. To mu umožnilo přicházet do kontaktu především s městskou kulturou, hudebním a divadelním uměním a slovinským národním společenstvím. Druhá etapa jeho života je spojena s Lublaní, kde od roku 1916 navštěvoval střední školu a později studoval romanistiku a slavistiku na nově založené univerzitě. Zde kolem sebe jako student, básník, redaktor a organizátor kulturního života zformoval okruh stejně smýšlejících lidí. Umění jej spojuje se světem, a zároveň vnímá malost a omezenost tamního kulturního života. Mějme na paměti, že S. Kosovel byl svědkem nového územního přerozdělení po první světové válce, kdy západní část slovinského území připadla Itálii, což v této oblasti vyústilo v politiku odnárodňování. Národní a sociální otázka se pro něj jako cizince stala v Lublaní jedním z klíčových problémů, na něž reagoval angažovaným postojem v oblasti kultury. Po celou dobu pobytu v Lublaní se básník vracel do Krasu, kde po krátké nemoci ve dvaceti letech zemřel.

Tvorba S. Kosovela v letech 1922 až 1926 sestávala převážně z poezie, ale také esejistiky, básní v próze, konceptů dramata a románu; zároveň jsou neoddelitelnou součástí básnickovy literární pozůstalosti i nedatované rukopisné zápisky, deníky, korespondence, články a přednášky. Pokud rekonstruujeme jeho básnický vývoj, lze hovořit o jednotlivých fázích, které se však vzájemně prolínají, než aby na sebe chronologicky navazovaly, proto je vhodnější uvažovat o paralelních fázích tvorby bez časové posloupnosti. Impresionistická lyrika proto přetrvává i po seznámení s německým expresionismem, italským futurismem, ruským konstruktivismem a jugoslávským zenitismem. S. Kosovel není ústřední básnickou postavou slovinského prostoru 20. století jen pro svůj význam v historické avantgardě. Skutečnost, že básnicko dílo jako celek se stalo dostupným až téměř po sto letech od svého vzniku, umožňuje hodnotit jeho tvorbu integrálně, včetně modernismu a intimismu. Přední kosovelovský badatel a editor jeho sebraných děl Anton Ocvirk v šedesátých letech 20. století znovu představil S. Kosovela slovinské veřejnosti ve světle historické avantgardy. Novou syntézu Kosovelova díla pak přinesly studie o jeho poezii na začátku nového tisíciletí (Kos 2003; Hartinger 2004; Vrečko 2011) – tentokrát již s časovým odstupem, po důkladném studiu ruského konstruktivismu a se zřetelem k poezii, která vznikala souběžně s Kosovelovým inovativním básnickým útvarem nazývaným kons. Jeho poezie je dnes chápána jako vícevrstvá. Matevž Kos (2003) hovoří o dvoukolejnosti autorovy poezie a poetiky: avantgardní a angažovaná poezie ve vyrovnané koexistenci s hledáním struktury a s věrností tradiční lyrice. V poetickém světě S. Kosovela má zvláštní místo sociální téma související s konkrétní historickou

realitou (imperialismus, nacionalismus), vedle něj je aktuální etická otázka moderního člověka a zobrazení přírody v dualismu kulturního a přírodního prostoru (opakované motivy bóry, krasového kamene, podzimu, koně, kočky; muzea, smrti civilizace). Hledání nové podoby básnického jazyka se realizuje v podobě vizuální poezie, vytváření nových metafor, napodobování zvuků, zániku rýmu a orientace na rytmičnost poezie. Jak v intimní lyrice, tak i neosobních kolážích rozeznáváme osobní trauma, angažovanost a existenciální bolest. Interkulturní kontakty S. Kosovela s jeho současníky osvětluje studie Any Jelnikarové (2010) o dosud opomíjené vazbě na básnické a prozaické dílo R. Thákura. Ze všech zahraničních autorů je v Kosovelově díle vůbec nejčastěji zmiňován, proto „je to autor, kterého Kosovel bral vážně, a nejen jako módní výstřelek“ (Jelnikar 2010: 36). S. Kosovela však nezaujal tehdejší světově proslulý laureát Nobelovy ceny, kterého četl ve slovinském a německém překladu, pouze jako myslitel z Východu, „zajímá ho především jako současník, který mluví o aktuálních politických a sociokulturních problémech [...] a reprezentuje hlas mimo Evropu“ (Jelnikar 2010: 37). S. Kosovela nepochybně oslovovala analogie, respektive identifikace s Thákurovou zkušeností s kolonialismem tak, jak jej sám zažil po první světové válce jako Slovinec z oblasti Přímoří, které se dostalo pod italskou nadvládu. V jeho díle najdeme přímé ideologické odkazy na etický problém moderního člověka, který S. Kosovel definuje jako „obnovu člověka a umění na základě duchovní a etické revoluce“ (Komelj 2019: 566). Kosovelův opus nejnověji doplňují dvě edice nepublikovaných básní, rukopisů, poznámek, úryvků esejů, próz a dramatu (Dolgan 2010; Komelj 2019). Do tohoto kontextu patří i vznik nových překladů do mnoha jazyků po roce 2004, včetně češtiny, němčiny, angličtiny, polštiny, slovenštiny, často s podrobnými studiemi o jeho básnickém díle.

S. Kosovel čerpal podstatnou literární a myšlenkovou inspiraci v soudobé básnické i širší umělecké tvorbě v ruském, francouzském, italském, německém a také indickém prostoru, přičemž je patrná i jeho osobní revize vztahu k futurismu, zenitismu a konstruktivismu, později i distancování od nich. Zároveň je potřeba dodat, že také sledoval pro něj relevantní básnickou a sociálně kritickou tvorbu a vědu ve středoevropském prostoru. Postoj k domácí slovinské literární tradici romantismu lze vidět v Kosovelově studii o Francem Prešernovi (1922)³ a odvolává se také na slovinský modernismus, zejména Ivana Cankara.⁴ Není pochyb o tom, že S. Kosovel dobře znal literaturu a vědu své doby v jemu dostupných jazycích, tedy němčině, francouzštině, italštině a ruštině, jakož i ve slovinských překladech. Z deníků a zápisků (Ocvirk 1977; Komelj 2019) je zřejmé, že ho zvláště zajímali soudobí čeští autoři, jako byli Petr Bezruč, Karel Čapek, Otakar Březina, a v zápiscích upozorňuje na aktuálnost filozofických, společenských

3 Čtení a explicitní odkazy na klíčové romantické básníky najdeme u autorů meziválečné moderny také u Laca Novomeského, který odkazuje k poezii Janka Krále, a patrně jsou i v reaktualizaci osobnosti a poezie Karla Hynka Máchy v českém literárním prostředí.

4 I. Cankar (1876 – 1918), hlavní představitel slovinské moderny v próze, poezie a dramatu.

Komplexnost Kosovelova literárního odkazu

Je známo, že S. Kosovel za svůj velmi krátký život nevydal žádnou básnickou sbírku knižně, rovněž časopisecké publikace jeho básní jsou poměrně skrovné a nevycházely v ústředních lublaňských časopisech. Víme také, že od roku 1922 vymýšlel vlastní „distribuční strategii“ (Juvan 2005: 58), jako angažovaný kulturní pracovník zakládal a redigoval mnoho literárních časopisů a pořádal veřejné přednášky o uměleckých a společenských otázkách, na nichž prezentoval roli nového umění ve společnosti a potřebu, aby se publikum rozšířilo i o venkovský proletariát. Korespondence, deníky a zápisky svědčí o jeho intenzivním sledování současného umění a živém intelektuálním životě v Lublani. Posmrtně byly z jeho literární pozůstalosti – do značné míry nedatované – vydány dva výběry básní bezprostředně po jeho smrti (1927, 1931), poté v období po druhé světové válce (*Zlatá loď* [Zlati čoln], 1954; *Básně* [Pesmi], 1962) a kritické vydání jeho básnického odkazu po roce 1946. Přelomovým bodem v chápání Kosovelovy poezie je rok vydání rozsáhlého básnického díla z konstruktivistického období posledních šesti měsíců jeho života s názvem *Integrály '26* (Integrali '26, 1967) v edici A. Ocvirka. Od roku 1967 měla tato sbírka rozhodující vliv na vývoj modernismu ve slovinské literatuře a umožnila vznik slovinské neoavantgardní skupiny básníků a umělců (skupina OHO, Tomaž Šalamun, Franci Zagoričnik a jiní). Vydání nových básní zároveň vyvolalo nové interpretace a četné překlady do cizích jazyků. Další fáze recepce se datuje do devadesátých let 20. století a zejména do roku 2004, stého výročí básníkovy narození. Tehdy se celý kosovelovský opus, který zahrnuje poezii, básně v próze, eseje, torza próz a divadelních her, zápisky, deníky a korespondenci, postupně dostával na veřejnost. Pro kanonizaci S. Kosovela je redakční práce zásadní, pokud jde o výklad a interpretaci jeho poezie, v případě překladatelské recepce je však podmíněna i dobou jednotlivých vydání překladů a výkladů. Názor, že vzhledem k nedokončenosti Kosovelova básnického díla potřebuje jeho poetika dostylizovat, je dnes překonán, přičemž překladatelé se s tímto tvrzením vypořádávali ve své době každý svou překladatelskou strategií.

Srečko Kosovel u Čechů a Slováků: mezi avantgardou a tradicí

Kosovelova poezie je v českém a slovenském literárním prostoru přítomná od prvních časopiseckých překladů ve třicátých letech 20. století až po poslední knižní překlad v roce 2012 v překladech více než deseti překladatelů. Tato skutečnost svědčí o intenzivním zájmu o něj a jeho poezie byla díky tomu reflektována

5 Nejvýrazněji se S. Kosovel ve své poezii odvolává na *Slezské písně* P. Bezruč (slovinský překlad pořízen roku 1919) a drama R. U. R. K. Čapka, jak uvádí Marko Juvan v práci *Kosovelova reference na Čapka a její kontext* (Kosovelova referenca na Čapka in njen kontekst, 2009). Ze slovinských autorů S. Kosovel doporučuje ke čtení prózu *Letiace tiene* od Svetozára Hurbana Vajanského (slovinský překlad 1923). Jeho pohled na českou a slovenskou beletrii se však omezoval na překladový výběr ve slovinštině, na rozdíl od ruské soudobé poezie, kde měl přímý kontakt i s časopiseckými publikacemi. Z českých vědeckých pojednání S. Kosovel ve svých poznámkách uvádí Drtinův *Myšlenkový vývoj evropského lidstva* (1908) a Niederleho knihu *Slovanský svět: zeměpisný a statistický obraz současného Slovanstva* (1911), oba ve slovinském překladu Joži Glonara.

různými generacemi autorů, překladatelů a čtenářů. Při zkoumání a analýze překladů je nutné zohledňovat především Kosovelův postoj k historické avantgardě, dále velmi komplexní ediční práci a literární reflexi ve slovinském prostoru, stejně jako generačně a časově podmíněnou recepci a překládání Kosovelovy poezie do češtiny a slovenštiny. Bibliografický přehled publikovaných překladů a pokus o zhodnocení každého výboru otevírá některé zásadní otázky a teze, které doplní překladatelská analýza. Vzhledem k nastiněné recepci a edici Kosovelovy básnické tvorby si vždy klademe otázku, do jaké míry mohli editoři a překladatelé ve své době u jednotlivých básnických výborů zohlednit jeho básnickou tvorbu jako celek. Rovněž se zastavíme u jednotlivých překladatelů a jejich jazykové vybavenosti a překladatelské zkušenosti.

Autorské výbory a překladové antologie pokaždé umožňují rekonstrukci estetických principů, preferencí, ale i úpravy a kompromisy. Doplnují recepci původního básnického díla a slouží jako výklad i argument literární kritiky, která jasněji hovoří o kritériích a hodnocení domácí i zahraniční lyriky. Mohou nepřímou dosvědčit redakční a překladatelské výzvy i rozhodnutí a také poukázat na různá ediční stanoviska a překladatelská řešení, ale i přispět ke kanonizaci autora. Ani Kosovelův literární odkaz není výjimkou: tři vlny překladu a recepce S. Kosovela ve slovenštině a češtině ukazují na odmlky i stupňování, detailnější čtení i postupné šíření jeho tvorby. Každé období výboru i překladu (1940, 1974, po 2000) přináší nejen nové literární poznatky, ale také přesnější rekonstrukci básnické strategie a jasně zformovaný postoj ke konstruktivismu a zenitismu.

Komentovaný přehled bibliografie překladů

Moderní slovinská poezie se v roce 1940 dočkala vydání dvou antologií v českém a slovenském překladu. Slovenská nese název *Piesne zpod Triglava, výber zo súčasnej slovinskej lyriky* (1940) a vydala ho studentská sekce Slovensko-jugoslávské ligy v Turčianském Svätém Martinu. Na obálce je kromě slovinského znaku zdůrazněno také jméno autora výboru a překladatele Kolomana Kolomi Geraldiniho (1908 – 1994).⁶ Autorem předmluvy *Súčasná slovinská literatúra* z roku 1938 je slovinský literární kritik, překladatel a básník Tine Debeljak. Výbor obsahuje texty od Otona Župančiče přes Alojze Gradnika až po Edvarda Kocbeka⁷ a zvláštní pozornost je věnována poezii S. Kosovela s dvanácti básněmi (*Balada, Meditácia, Jesenné ráno, Ty nie si..., Tichý večer, Vietor v poli, Ráno na hore, Sonet smrti, Predtucha smrti, Hlad, Proti človeku, Extáza smrti*). Výbor vycházel z tehdy dostupného Kosovelova literárního odkazu publikovaného v *Básních* (Pesmi, A. Gspan, 1927) a *Vybraných básních* (Izbrane pesmi, A. Ocvirk, 1931) a nepodléhal výboru v antologii Antona Vodnika *Současná slovinská lyrika* (Sodobna slovenska lirika, 1933). Geraldiniho autorský výbor zahrnuje impresionistické

6 Redaktor a básník K. K. Geraldini byl také překladatelem slovinské literatury do slovenštiny. Jako student práv byl na studijním pobytu v Lublani, kde roku 1935 přednášel o soudobé slovenské poezii na podnět Československo-jugoslávské ligy. Pro časopisy *Prameň, Elán* a *Slovenské pohľady* překládal současnou slovinskou poezii, například O. Župančiče. Kromě antologie poezie z roku 1940 vydal prozaickou antologii slovinských autorů *Za krížom* a knižní překlad románu Franceho Bevka *Kaplan Martin Čedermac* (1940). Po roce 1945 emigroval do Argentiny.

7 Jedná se o výbor poezie moderní doby, kde však schází ústřední autor I. Cankar. K důvodům tohoto redakčního rozhodnutí Poklač Vojtech – Vojtech 2021: 487.

250 básně z takzvaného krasového cyklu, dále pak Kosovelovy sonety a básně, které „ukazují na propojení s moderní dobou, jeho bojem za pravdu a nového člověka“ (Ocvirk 1931: 164). Debeljakova studie podává slovenskému čtenáři informativní a syntetický výklad slovinské literatury od moderní doby prostřednictvím poetik jednotlivých autorů a skupin.

Ve stejném roce jako slovenský výběr vyšla v Praze antologie *Hvězdy nad Triglavem, moderní slovinská poezie* (1940). Jde o čtyřicátý sešit v edici *Poezie* nakladatelství Melantrich s věnováním slovenskému překladateli a redaktoru Božidar Borkovi. Autory výběru a editory jsou básník Josef Hora a Oton Berkopec,⁸ v Československu naturalizovaný Slovinec a všestranný kulturní organizátor. Autorem předmluvy *Cesty slovinské lyriky* je O. Berkopec a překladateli poezie jsou významní čeští básníci – zejména Kamil Bednář, Jan Čarek, Josef Hora, v menší míře František Nechvátal a prozaik Karel Nový.⁹ Výbor poezie zahrnuje dvacet čtyř slovinských básníků od I. Cankara po Mileho Klopčiče. Počtem přeložených básní vynikají O. Župančič (sedm básní) a S. Kosovel (pět básní: *Stařena za vsí*, *Novoroční*, *Výkřik po samotě*, *Extase smrti*, *Píseň*), zatímco ostatní básníci jsou představeni jednou nebo dvěma přeloženými básněmi. Bednářovy překlady se vyznačují snahou zprostředkovat zvukové zvláštnosti originálu, což má místy za následek nárůst básnických figur v překladu.¹⁰

V roce 1966 následovala antologie *Snímky krajiny poezie* (editoři Irena Wenigová, Dušan Karpatský), která je rozdělena do čtyř oddílů (chorvatská, slovinská, makedonská a srbská poezie). Slovinská část zahrnuje jedenáct autorů meziválečného období v překladech významných básníků a překladatelů Josefa Hiršala, Ludvíka Kundery¹¹ a překladatele Luďka Kubišty. S. Kosovel je představen jen dvěma básněmi v překladu J. Hiršala (*Proti člověku*, *Dej mi bolest*), z nichž je patrná sémantická preciznost překladatele, zároveň ale zohledňuje i zvukové (fonetické) zvláštnosti originálu. Následuje výběr básní překladatele a polyglota Otta F. Bablera *Rok v kruhu, básně o měsících* (1970) vydaný jako bibliofilie, kde slovinskou poezii zastupují básně S. Kosovela (*Říjen*) a Lojzeho Krakara.

První samostatná básnická sbírka věnovaná Kosovelově poezii vyšla v češtině v roce 1974. Sbíрка obsahuje dvaosmdesát básní z jeho tehdy dostupné básnické tvorby, které vybrali O. Berkopec a Vilém Závada. V. Závada rovněž

8 O. Berkopec (1906 – 1988), slavista, kulturní organizátor spojující český a slovinský prostor od roku 1939. Překládal z češtiny a ruštiny do slovinštiny a ze slovinštiny, srbochorvatštiny a ruštiny do češtiny (I. Cankar, I. Andrić a jiní), redakčně se podílel na antologiích poezie.

9 V roce 1946 vyšel dotisk české antologie. Překlady pro obě antologie ale vznikly už koncem třicátých let, překlady jednotlivých básní pak vycházely časopisecky; obě knižní vydání vyšla již v nových státoprávních celcích (1940). Minimálně v slovenském případě se můžeme domnívat, že i to mělo rozhodující vliv na pojetí výběru a přehlížení některých již existujících překladů I. Cankara (Poklač Vojtech – Vojtech 2021: 487).

10 Obě antologie z roku 1940 vycházejí ze dvou knižních vydání Kosovela (1927 a 1931). Zvláštním příkladem je překlad básně *Extáze smrti*, kde překladatel – pravděpodobně z nepozornosti – vynechává v překladu celé dvě poslední sloky.

11 J. Hiršal i L. Kundera překládají převážně z němčiny, také z románských a slovanských jazyků. Za překladatelskou činnost byli oceněni nejvyšším státním vyznamenáním (Státní cena za překlad). J. Hiršal ze slovinštiny přeložil ještě poezii O. Župančiče a E. Kocbeka.

básně s Berkopcovou odbornou pomocí přeložil.¹² Výběr pochází z již dostupného Kosovelova *Sebraného díla* (1964) a prvního vydání *Integrálů '26*, což je patrné i na vnitřním členění výboru, který jako prolog uvádí báseň *Malý plášť*, pak následují čtyři tematické sekce. V první, nejkratší části s názvem *Bud'lampou u cesty* představuje impresionistické básně s motivy slovinského Krasu a sociálními motivy. Druhá, třetí a čtvrtá část s názvy *Melancholie muže, který čeká*, *Z chaosu* a *Hodina smutku* tvoří tematicky uspořádané básně vybrané ze sbírky *Integrály '26*. První samostatné knižní vydání Kosovelovy poezie v češtině svým promyšleným výběrem a uspořádáním básní působí jako skutečná básnická sbírka, to umocňuje i podoba kolibřího vydání.

Slovenský čtenář se s poetikou S. Kosovela poprvé mohl podrobněji setkat v knižním výboru Františka Lipky, který vydalo Východoslovenské vydavatelstvo v Košicích. Sbíрка nese název *Rozlúčka so sebou* (1974)¹³ a obsahuje dvašedesát básní uspořádaných do tří cyklů, přičemž autor čerpal z aktuálních vydání Kosovelovy poezie, to jest ze *Sebraného díla* (1964), sbírky *Moje básně* (1964) a v největší míře z Ocvirkova vydání *Integrálů '26*. Překladatel a autor doprovodné studie F. Lipka překládal slovinskou poezii (Kajetan Kovič, S. Kosovel, Dane Zajc, Niko Grafenauer) a poezii srbskou a chorvatskou.¹⁴ Kosovelovu poezii kvůli důrazu na sociální empatii přirovnává k poetikám Jiřího Wolкера a Laca Novomeského, podobně jako to o třicet let později učiní překladatel a slavista Ivan Dorovský. Svým výběrem básní (třetina zastoupených básní z *Integrálů*) a umístěním rukopisu básně *Srdce v alkoholu* na přebal sbírky editor a překladatel sugeruje obraz Kosovela jako avantgardního básníka. V některých překladatelských řešeních, doprovodné studii a poznámce na záložce knihy jsou do značné míry patrná očekávání a požadavky doby vydání Lipkova překladu.

Významným příspěvkem k nové překladatelské reflexi je časopisecký překlad sedmi Kosovelových básní v tematickém čísle časopisu *Souvislosti* (1/1997) od básníka, překladatele a redaktora Petra Borkovce (1970). V jeho básnické tvorbě vyniká meditativnost, porušování tradiční formy, slovní hříčky a náboženské motivy; zmíňme však již nyní, že jako překladatel S. Kosovela svou poetikou nezasahuje do překládaných textů.

12 V. Závada (1905 – 1982) začal jako básník tvořit v období meziválečného poetismu, ale brzy se jeho básnický projev vyznačoval skepsí, zklamáním, pocity životní osamělosti a sociální vykořeněnosti; po poválečné tvůrčí epizodě ve jménu socialistického ideologického schematismu se v šedesátých letech vrací k výrazně zvnitřněnému zobrazování světa a existenciální rovnováze s pocity úzkosti a zoufalství (sbírka *Na prahu*, 1971). Překládal především z ruštiny a slovenštiny, ve spolupráci s jazykovými odborníky i z dalších slovanských a románských jazyků. Za spolupráce O. Berkopce přeložil do češtiny básně O. Župančiče (s dalšími překladateli, 1962) a také většinu básní v antologii slovinské poezie *Nové hvězdy nad Triglavem* (1983).

13 Titulní syntagma „rozlúčka so sebou“ pochází z názvu básně, která v originále zní *Slovo od sobe*, tedy „rozlúčka s izbou“. Přestože je v samotné básni prostorový význam evidentní („zhasl jsem světlo / zavřel dveře“) je v překladu změněn denotát (pokoj – já), který modifikuje interpretační klíč básně.

14 F. Lipka (1946) vystudoval srbochorvatštinu a slovenštinu na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Na Slovensku působil jako literární zprostředkovatel jihoslovanských literatur. Jeho překlady slovinské poezie do slovenštiny (K. Kovič: *Korene vetra*) vyvolaly kritickou diskusi s Víťazoslavem Hečkem, který mu mimo jiné vytýká nedostatek širšího překladatelského konceptu, jazykovou nezpůsobilost a mladickou svévoli (Hečko 1970).

Po třicetileté odmlce¹⁵ vyšla poezie S. Kosovela v českém překladu ve výboru *Moje píseň* (2004) v překladu I. Dorovského (1935 – 2021) a Michala Przybylského (1981). Výbor sestavil balkanolog a slavista, profesor jihoslovanských literatur na Filozofické fakultě v Brně I. Dorovský.¹⁶ Obsahuje sedmdesát šest básní, zařazených do dvou oddílů, výběr poezie je z edice *Integrálů* '26. Do českého prostředí poprvé uvádí Kosovelovy básně v próze.

Reprezentativní výbor básní S. Kosovela představuje práce několika překladatelů, které vyšly ve zvláštním vydání *Lužicko-českého věstníku* (2005). Tematické číslo o slovinské literatuře věnované reflexi Kosovelovy poezie zahrnuje studie, kritiku překladu a nové překlady jeho poezie. Básně jsou uvedeny paralelně v originále a v českém, slovenském a u některých básní i v lužickosrbském překladu. Zařazeno je sem čtyřicet básní a třetina z nich je do češtiny přeložena vůbec poprvé. Skupinu překladatelů představují především tehdejší studenti slovenistiky (dnes slovenisté a historikové) a výbor obsahuje třicet sedm básní, čtyři básně v próze a esej. Již úvodní krátký komentář výstižně uvádí východisko a ambice nových překladů: představit celek Kosovelovy tvorby a upozornit na výjimečně sdělný a koncise zpracovaný žánr básní v próze a eseje.

Posledním, neobsáhlejším a redakčně nejambicióznějším překladem S. Kosovela do slovenštiny je dvojjazyčné vydání *Zeleni papagaj/Zelený papagáj* z roku 2012 v redakci Stanislavy Chrobákové Repar, rovněž autorky výboru básní a překladu.¹⁷ Jejím východiskem bylo Kosovelovo *Sebrané dílo*, vydané básně z pozůstalosti, přičemž zohlednila i nové poznatky komparatistických studií J. Vrečka a dalších současných interpretací (Marjan Dolgan, Ludwig Hartinger, Božena Tokarz, Erika Johnson Debeljak). Výběr básní doplňuje obsáhlá odborná studie, která kromě zasazení Kosovelovy poetiky do evropského kontextu přesně vysvětluje vznik a koncepci výboru poezie, který čítá sto sedmdesát dva básní v šesti oddílech. Výbor je založen na *Integrálech* '26 jako ústředních básnických textech, řazených do čtyř souborů jako ve slovinském vydání, speciální oddíl přináší výbor básní z pozůstalosti. Autorka výboru, editorka a překladatelka v jedné osobě upozorňuje, že v užším výběru se řídila „vlastním literárním vkusom a hodnotením“ a snahou vytvořit ucelený, relevantní obraz básnické tvorby S. Kosovela (Chrobáková Repar 2012: 160). Úvod básnické sbírky uvádí *Moja báseň* s osvětlením titulu *Zelený papagáj*.

Překladatelská praxe se v průběhu 20. století dynamicky měnila, ale přesto můžeme rozpoznat některé konstanty, které jsou patrné i na příkladu překladů slovinské poezie do češtiny a slovenštiny. Jak je zřejmé z přehledu, všechna vydání jsou autorskými výbory poezie, všechna nabízí i doprovodnou studii. Výbory překladů vznikaly buď jako spolupráce tandemu (básník a jazykový

15 Od sedmdesátých let 20. století do přelomu tisíciletí vyšlo dalších osmnáct výborů z jihoslovanské či slovinské poezie, básně S. Kosovela do nich ale zařazeny nebyly.

16 I. Dorovský překládal do češtiny z jiho- a východoslovanských literatur, slovenštiny a v jazykové spolupráci i albánskou, tureckou, vietnamskou a japonskou poezii; překlady publikoval především časopisecky a ze slovinské poezie přeložil a knižně vydal kromě Kosovelovy poezie výbor básní E. Kocbeka a aforismy Žarka Petana.

17 Redaktorka, básnířka, překladatelka a literární vědkyně S. Chrobáková Repar (1960) překládá poezii a prózu ze slovinštiny a ze slovenštiny. Redigovala a překládala do slovinštiny poezii Štefana Strážaye, Erika Grocha, Jána Ondruše, Mariána Milčáka a Mily Haugové. Překládá také současnou slovinskou poezii, ve slovenštině vyšly mimo jiné sbírky Maji Vidmarové, Mety Kušarové, Barbary Korunové, Primože Repar.

odborník), skupiny překladatelů nebo jako dílo jednoho překladatele a autora výběru v jedné osobě. Ukazují se tedy tři kategorie překladatelů: básník a překladatel poezie, který je také (spolu)autorem výběru textů a autorem doprovodné studie (V. Závada, S. Chrobáková Repar), jugoslavista, překládající z několika jihoslovenských jazyků a literatur (I. Dorovský, F. Lipka) a třetí skupina překladatelů výhradně slovenské literatury, vzděláním slovenistů (Aleš Kozár, Radek Čermák, Libor Doležán, Radek Novák, Tereza Benhartová a další;¹⁸ ukázka skupinového vystoupení překladatelů z roku 2005).

Recepce Kosovelovy poezie mezi českými a slovenskými čtenáři má komplexní charakter. Pro generaci literátů před druhou světovou válkou je S. Kosovel jedním z výrazných básníků spojených s expresionismem.¹⁹ Druhá potenciální fáze recepce s novými publikacemi dosud nezveřejněných básní z pozůstalosti ve vydání z roku 1964 a zejména *Integrálů '26* je již poznamenána dobou normalizace v Československu v sedmdesátých letech. Slovenský knižní překlad F. Lipky z roku 1974 se na Slovensku nedostane ani k modernisticky orientovaným básníkům a prozaikům, kteří publikovali na konci šedesátých let 20. století, ani k mladým autorům v osmdesátých letech, jak dosvědčuje S. Chrobáková Repar: „v čase môjho dozrievania a neskoršieho pôsobenia v literatúre (už) o poézii Srečka Kosovela nebolo ani chýru, ani slychu“ (Chrobáková Repar 2012: 159). Význam Zavadova překladu pro jeho básnické i překladatelské dílo lze pochopit z jednotlivých recenzentských ohlasů. Zjišťujeme, že se dostal ke čtenářům, básníkům a doplnil obraz evropské poezie 20. století.

Třetí fáze recepce v českém a slovenském prostoru se překrývá s novými výzkumnými a edičními projekty souvisejícími s Kosovelovou poezií (M. Dolgan, J. Vrečko, L. Hartinger) u příležitosti stého výročí narození básníka v roce 2004. „Kvůli svému intelektuálnímu kosmopolitismu“ (Ožbot 2018: 204) se stává opět evropským básníkem díky novým překladům a vydáním v italštině, angličtině, francouzštině, polštině.²⁰ Tři přeložené výběry v češtině a slovenštině (2004, 2005 a 2012) se každý po svém vypořádávají se složitostí básnického světa S. Kosovela a v současnosti ho domácímu čtenáři představují jako kanonizovaného evropského básníka 20. století.

Jestliže A. Ocvirk jako východisko *Integrálů '26* z roku 1967 uvádí to, že „básnický svět Kosovela je odhalován nezvykle pomalu, s odmlkami a diskontinuitou“ (Ocvirk 1967: 5), je tento fenomén v českém a slovenském prostoru v překladatelské a recepční reflexi ještě výraznější a podřízen určitému dobovému a kulturnímu kontextu každého vydání. Po chronologickém přehledu překladů

18 Několik z nich se nadále systematicky věnuje překládání ze slovinštiny (A. Kozár, L. Doležán, R. Novák), zatímco jiní se věnují překladům z jiných jazyků, jako například T. Benhartová (angličtina), R. Čermák (lužická srbština).

19 Od konce dvacátých let 20. století se Kosovelovy básně pravidelně objevovaly v českém a slovenském časopiseckém tisku. Smrekův *Elán* přinášel od prvního čísla z roku 1930 Kosovelovy básně, mimo jiné *Strom poznania* (Sad spoznanja) v překladu Jána Haranty s publikovanou kresbou autora. Kosovelovy verše vydal editor také spolu s nekrologem modernistického slovenského malíře a grafika Mikuláše Galandy (1895 – 1938).

20 Prvním knižním vydáním v polštině je dvojjazyčný výběr s názvem *Kaleidoskop* (Kalejdoskop), který vyšel roku 2012 v překladu Karoliny Bucka Kustecové a komplexně představuje Kosovelův opus. Do té doby jsou Kosovelovy básně v polském prostředí k dispozici jen sporadicky a velmi omezeně dostupné.

254 časopiseckých a knižních budou předmětem následující překladatelské analýzy především čtyři samostatné knižní překlady Kosovelovy poezie (dva z roku 1974 a další z let 2004 a 2012) a relevantní časopisecké publikace (1997, 2005).

Analýza českých a slovenských překladů

Vzhledem k „redukovanému, obnaženému slovu“ u S. Kosovela na jedné straně (Vrečko 2011: 409) a zároveň jeho syntetickému charakteru (Tokarz 2011: 37) se překlad Kosovelovy poezie stává specifickým úkolem, který vyžaduje překladatelovu pozornost a preciznost při výběru jazykových, zejména lexikálních prostředků, a zároveň vynikající znalost jeho poetiky, pro niž je charakteristické prolínání různých fází jeho básnické tvorby.

Při analýze českých a slovenských překladů Kosovelových básní se zaměřujeme především na překladatelská řešení, respektive posuny v překladu u vybraných motivů a básnických prostředků, jejichž ekvivalenty se v cílovém textu jeví jako problematické a výrazně modifikují interpretaci básně v cílovém jazyce ve srovnání s originálem.²¹ Patří sem soustředění na původně esteticky nepříznačné předměty (láhev v koutě, klavír), které se stávají nositeli významů teprve ve vztahu k pozorovateli. S tím je spojená i výrazná fragmentárnost motivů, která naznačuje limity lidského poznání (noc, závěs, závoj, maska, zrcadlo). Nedůvěra v moderní technickou civilizaci je vyjádřena pomocí asociativních řetězců slov ze sémantické oblasti techniky (kola, ozubená kola, běžící pásy, mosty) v protikladu k výrazivu z oblasti biologické podmíněnosti člověka (krev, srdce, tělo) (Tokarz 2011: 69-72). Specifickou záležitostí v překladu jsou obrazy a charakteristiky krasové krajiny (borovice, bóra, oblaka, pole a tak dále), úzce související s tématem osamělosti, úzkosti (Juvan 2005: 66). Různými způsoby jsou přeloženy výrazné stylové a básnické prostředky založené na opakování slov a specifických syntaktických obratech (anafora, geminace, polysyndeton, slovesná elipsa, anakolut, zeugma, přesah).

U Kosovela typického a opakujícího se motivu šedé (barvy) (sln. siva)²² můžeme v překladu najít mnoho různých překladatelských variant. Přestože nacházíme úplné ekvivalenty v obou cílových jazycích (čes. šedý, slk. šedivý, sivý), překladatelé využívají v překladech různé výrazy, které význam modifikují, jako jsou *bledý* (ID) nebo *ponurý* (TB). Podobně i u jiných v Kosovelově poezii často používaných výrazů pro barvy, například *černá*, *červená*, *modrá* najdeme ekvivalenty, které s sebou nesou ještě další významy: *temný místo černý* a *blankyt místo modř* (ID). Zejména v novějším překladu S. Kosovela do češtiny (ID) je patrné hledání několika různých synonym na místech, kde se slovo v originále opakuje: syntagma sln. „sinje morje“, je jednou přeložena jako „azurové moře“, jinde „modré moře“ (ID); podobně pro překlad spojení „rdeče listje“, „rdečih voda“, tedy s přesným významem „červené listí“, „červených vod“, překladatel pro barvu volil dva různé ekvivalenty „nachové listí“, „rudé vody“ a tak dále (ID).

21 Jelikož nejsou k dispozici překlady básní, které by pořídili všichni z uvedených překladatelů, rozhodli jsme se analýzu založit na sledování překladů jednotlivých a pro S. Kosovela charakteristických motivů a specifík jeho poetiky.

22 Pro přehlednost u analýzy překladů používáme zkratky sln. pro slovinštinu, slk. pro slovenštinu, čes. pro češtinu; stejně tak u citovaných překladů používáme pro označení překladatelů iniciály: T. Benhartová (TB), I. Dorovský (ID), F. Lipka (FL), S. Chrobáková Repar (SR), V. Závada (VZ).

U překladu adjektiva sln. zlat, čes. a slk. zlatý došlo k sémantickému posunu ve verši „člověk z zlatim srdcem stojí“, v doslovném překladu „člověk se zlatým srdcem stojí“, ve slovenském překladu pak „člověk so zlatom namiesto srdca stojí“ (FL).

Viditelná je také snaha výrazy s cizojazyčným kořenem v originále nahrazovat v překladech ekvivalenty s domácími kořeny, přestože se v cílovém jazyce tyto internacionalismy běžně používají a ani stylistickými příznaky se neliší. Tak je tomu například u adjektiv sln. magičen, čes. magický, v překladu kouzelný (ID), podobně sln. stereotipen, čes. stereotypní, v básni přeloženo jako stále stejný (ID). Tak je tomu také u substantiva sln. martirij, čes. a slk. martyrium, v překladech však jako utrpení (ID), nebo naopak neologismus martyrskosť (FL).

V překladech veršů se slovesnou elipsou v mnoha případech zaznameneáme snahu přidat určité slovesné tvary, například v překladu básně *Má okna jsou černá* (Moja okna so črna) je ve všech překladových řešeních u verše „Můj pokoj osamělý“ (sln. „Moja soba samotna“) přidáno verbum být v určitém tvaru: „Můj pokoj je prázdný“ (VZ); „Můj pokoj je opuštěný“ (ID); „Moja izba je osamelá“ (FL); „Moja izba je opustená“ (SR). Pouze v jednom případě je dodání slovesného tvaru kompenzováno elipsou verba v jiném verši básně: „Můj chleba hořký“ (VZ) za „Moj kruh je grenak“. Často je místo středníku nebo dvojtečky v překladu opět dodán určitý slovesný tvar je. Tak je tomu ve verši „Njeno oko: camera obscura“, v překladech „Její/Jej oko je camera obscura“ (ID, FL). Podobně v básni *Předměty bez duše* je smích nahrazen určitým slovesným tvarem „směje“ se (FL, ID). Častá dodávání určitých tvarů slovesných básně modifikují. Nominálním statickým obrazům jednak dodávají dynamiku, jednak je doplňují o nadbytečné explikace, a narušují tím Kosovelovu poetiku.

V překladech zaznamenáváme také vyhýbání se některým veršovým přesahům, zvláště tam, kde je to v originále velmi výrazné. Například v básni *Na nádraží/Na stanici* (Na postaji) je velmi osobitý veršový přesah sln. „Na peronu se / člověk izprehaja“ tedy v doslovném překladu „Na peronu se / člověk prochází“, všichni překladatelé této básně (VZ, FL, SR) syntaktický celek upravují a reflexivum se připojují k slovesu, například „Po peróne / prechádza sa človek“ (SR). Identickou situaci s narušením těsného spojení verba a reflexivního zájmena najdeme i v básni *Kabinetní lidé* (Kabinetní ľudje) a v překladech pak překladatelé dávají přednost zmírnění tohoto přesahu a reflexivum přesouvají do stejného verše jako verbum. Tento výrazný, až rušivý syntaktický nesoulad nacházíme v Kosovelově poezii nezdídka, proto jej lze považovat za jedno ze specifík jeho stylu, a právě slovanské jazyky by umožňovaly jej v tomto ohledu zachovat.

Neobvyklé slovesné formy (zeugma, anakolut, elipsa předmětu u tranzitivních sloves) překladatelé často upravují do gramaticky korektních tvarů v cílovém jazyce. Příkladem toho je verš z básně *Evakuace ducha* (Evakuacija duha), který zní „ki sijejo v meni iz mene“, v doslovném překladu „která září ve mně ze mně“. Přeložen je ve dvou případech s korektní slovesnou vazbou s dodáním druhého verba jako „která září ve mně a vyzářují ze mně“ (ID) nebo s doplněním spojovacího výrazu „které žiaria vo mne i zo mňa“ (FL). Naopak úsilí o zachování zvláštností originálu je patrné v překladech: „které vo mne zo mňa žiaria“ (SR) a „jež ve mně vyzářují ze mně“ (VZ).

K nadinterpretaci v překladu často dochází v důsledku přílišné poetizace originálu. Stylově nepříznačný výraz v původním textu, který je často

256 i charakteristickým motivem autorovy poetiky, je přeložen stylově příznakovým ekvivalentem, přestože v těchto případech existuje úplný ekvivalent v cílovém jazyce. V básni *Černé zdi* (Črni zidovi) je verš „iz srca teme“ (doslovný překlad: „ze srdce tmy“) přeložen jako „z útrobu tmy“, tedy knižním výrazem pro tělní dutiny nebo vnitřní prostory něčeho (ID). Podobně v překladu básně *Cirkus Kludsky* při překladu verše „Zdaj spusti zadnjo tančico“, doslovně „Nyní spustí poslední závoj“, hledají překladatelé různé ekvivalenty za výraz tančica (závoj). Nacházíme posunutí významu „poslední kousek prádla“ (ID), v druhém případě navíc s expresivním zabarvením „poslední handričku“ (FL). V básni *Evakuace duha* (Evakuacija duha) je dvakrát adverbium ponoči, s významem v noci, přeloženo výrazem bezdůvodně zpřesňujícím časový moment jako „o půlnoci“ (ID) a „o polnoci“ (FL).

Výraznější sémantické posuny jsou i v překladu motivů ze slovinského Krasu, které odkazují k zvláštnostem krasové krajiny a klimatu. Jedním z nich je pro Kras typický prudký a nárazovitý vítr vanoucí z hor do nižších poloh, sln. burja (čes., slk. bóra), v překladu je zvolen ekvivalent búrka (FL), tedy atmosférický jev spojený s prudkým deštěm, blýskáním a hřměním. Překladatel volil výraz mráz (FL), který se v tamní krasové krajině téměř nevyskytuje, nebo mrazík (ID) za „septemberski hlad“ tedy „zářijový chlad“. Pro výraz oblaki (čes. oblaka, mraky) najdeme v překladech výhradně ekvivalent mračno (ID), tedy s významovým posunem „bouřkové mraky“. Specifika slovinské krasové krajiny se tak vytrácejí.

Najdeme také příklady negativních překladatelských posunů, vzniklých patrně v důsledku nedostatečné znalosti jazyka nebo ve snaze učinit text básně logičtější. Jako příklad uvádíme verš z básně *Moje okna jsou černá* (Moja okna so črna), který zní „Zeleni okvir luči / pada iz celice / na steno“, v doslovném překladu „Zelený rám světla / padá z cely / na stěnu“. U dvou překladatelů došlo ke změně perspektivy a místo (ven) „z cely“ světlo „padá do cely“ (FL) nebo „padá do kobky“ (ID).

Zvláštní úlohou pro všechny překladatele byl překlad Kosovelovy specifické básnické formy takzvaných konsů. Lineární zkratka kons měla pro samotného básníka více významů, odvozuje od ní slova jako konstruktér, konstruktivnost, konstrukce, konstruktivní princip; na druhé straně tento neologismus odkazuje na vzory ruských avantgardistů a jejich zkracování slov (Vrečko 2011: 288-289). Jedná se o určitý typ textových montáží, v nichž kulminuje nominální styl moderních impresí. „Krajina je v nich segmentována na jednotlivé vizuální a auditivní jevy, jak je prožívá vědomí vykořeněného člověka. [...] Zároveň v konsech vykristalizovala angažovaná reflexe existenciálního dramatu celých společenských vrstev, národů, jazyků, jinými slovy vyjádření očekávání nového světa a současně pocit z odumírání tradičního řádu“ (Novak Popov 2002: 212). Básně konsy jsou sestaveny z fragmentů novinových titulků, matematických rovnic, chemických vzorců, zkratk, politických hesel a podobně, proto v nich hrají výraznou roli čísla, matematické symboly, interpunkční znaménka a jednotlivá písmena abecedy. Některé z básní se blíží vizuální poezii, přesto však je zachováno konvenční čtení textu zleva doprava a směrem shora dolů (Novak Popov 2002: 213).

Různá překladatelská řešení lze nalézt již v titulech těchto básní, které jsou v originále často pojmenovány jen zkratkou kons. v kombinaci s číslem

(*Kons: 4, Kons: 5*) nebo písmenem (*Kons: XY, Kons: Z*). V. Závada v překladech názvů použil pouze plnovýznamové slovo z názvu, popřípadě první verše básní nebo verše s vynecháním zkratky kons. Tak je tomu v případě *Kons: Novi dobi* přeloženo jako *Nové době (VZ)*, *Kons: mačka* jako *Kočka skočila na klavír (VZ)*. Podobně F. Lipka využívá v překladech titulů plnovýznamová slova (*Mačka*), případně s morfológickou změnou pádu (*Nová doba*). I. Dorovský zkratku kons. přetváří v konstrukce a názvy také formálně zlogičtjuje například jako *Konstrukce číslo pět a Konstrukce nové doby*; v posledně uvedeném případě navíc změnou pádu v titulu básně z dativu na genitiv zasahuje do interpretace celého textu. Slovenské překlady S. Chrobákové Repar a české překlady překladatelů a slovenistů mladší generace uveřejněné v časopise *Souvislosti a Česko-lužickém věstníku* v tomto respektují původní dílo. V souladu s avantgardní tradicí používají zkratku kons., jež má v překladu srovnatelné konotace jako v originále.

V některých konsech se sémantické posuny vyskytují i v matematických vzorcích, které jsou v básních využity – většinou se opět jedná o snahu text udělat logičtější, jasnější. Uvedme jako příklad básně *Kons. 5*, která obsahuje záznam $A < B$ v překladu transformován na $A < B$ (ID). Poslední verš „I, A“, který v originále připomíná hýkání osla, překladatelé převádějí různými způsoby: „Ja“ (FL), „Hý ja“ (ID), což připomíná pobídku koni hýje kombinovanou s osobním zájmem já. Pouze v jednom případě je i v překladu použito „Í, Á“ (SR) evokující jak zvuk zvířete, tak respektující formu (užívání velkých písmen abecedy).

Po analýze a srovnání vybraných básní zjišťujeme, že sémantické i stylistické posuny v překladu, které do značné míry modifikují Kosovelovu poetiku, se objevily především v překladech F. Lipky z roku 1974 a I. Dorovského z roku 2005. Oba překladatelé, jižní slavisté a znalci více jazyků, dávali evidentně přednost poetičtějším ekvivalentům, vyhledávají synonyma pro opakující se výrazy v originále, v překladu se snaží o vyšší míru logičnosti a koherence prostřednictvím explikací a úpravou slovesných vazeb. Zjišťujeme také, že na několika místech jsou jejich původní překladová řešení překvapivě podobná.

V případě překladatelů V. Závady a S. Chrobákové Repar jsme zjistili, že k negativním významovým ani stylistickým posunům v překladech nedochází. Ačkoliv jsou oba zároveň etablovanými básníky, charakteristické znaky svých poetik do překladů nevnašejí. Výraznou snahu po významově co nejpřesnějším překladu Kosovelových básní, který by zároveň do cílového jazyka a kultury kreativně přenesl specifika autorova stylu a poetiky, nacházíme v překladech básnířky a znalkyně slovinského jazyka a kultury S. Chrobákové Repar a v časopi-seckých překladech slovenistů. Tuto skutečnost si také vysvětlujeme vývojem překladatelské praxe v různých obdobích a zároveň dostupností nových interpretací Kosovelovy poezie.

Závěr

V příspěvku jsme širěji představili problematiku recepce překladů Kosovelovy poezie do českého a slovenského kulturního prostoru v průběhu 20. století až po současnost. Poukázali jsme na skutečnost, že vzhledem ke komplexnosti literární pozůstalosti S. Kosovela není recepce jeho díla jednoznačná ani v zahraničí a je podmíněna na jedné straně dobou vzniku překladů a dobovou překladatelskou tradicí, na druhé straně stále novými interpretacemi slovinských i zahraničních

258 literárních vědců. Jako předmět dalšího výzkumu se nabízí důkladné zpracování časopiseckých překladů a soudobé kritické ohlasy na Kosovelovu tvorbu v českém a slovenském kulturním prostředí, stejně jako zhodnocení překladů ze zvukové stránky.

Pramene

- KOSOVEL, Srečko, 1940a. *Hvězdy nad Triglavem: moderní poesie slovinská*. Preklad Oton Berkopec, Jozef Hora. Praha: Melantrich.
- KOSOVEL, Srečko, 1940b. *Piesne zpod Triglava: výber zo súčasnej slovinskej lyriky*. Preklad Koloman K. Geraldini. Bratislava: Slovensko-juhoslovanska liga, študentský odbor.
- KOSOVEL, Srečko, 1964, 1974, 1977. *Srečko Kosovel: Zbrano delo I – IIIa, b*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- KOSOVEL, Srečko, 1966. *Snímky krajiny poezie*. Praha: Československý spisovatel. ISBN 22-038-66.
- KOSOVEL, Srečko, 1974a. *V malém plášti slov*. Preklad Vilém Zavada, Oton Berkopec. Praha: Odeon.
- KOSOVEL, Srečko, 1974b. *Rozlúčka so sebou*. Preklad Fero Lipka. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo.
- KOSOVEL, Srečko, 1997. *Kras*. Preklad Petr Borkovec. *Souvislosti*, roč. 1, s. 155-157. ISSN 0862-6928.
- KOSOVEL, Srečko, 2004. *Moje píseň*. Preklad Ivan Dorovský, Michal Przybylski. Brno – Boskovic: Společnost přátel jižních Slovanů. ISBN 80-7326-024-7.
- KOSOVEL, Srečko, 2005. Kosovel básník. Století Srečka Kosovela. *Česko-lužický věstník*, roč. 11, s. 24-35. ISSN 1212-0790.
- KOSOVEL, Srečko, 2012. *Zelený papagáj/Zeleni papagaj*. Preklad Stanislava Chrobáková Repar. Ljubljana – Bratislava: KUD Apokalipsa – Vlna – Drewo a srd. ISBN 978-80-89550-02-9.

Literatúra

- DOLGAN, Marjan, 2010. *Srečko Kosovel. Iz zapuščine: pesmi, neobjavljene v Zbranem delu*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- HARTINGER, Ludvig, 2004. *Mein Gedicht ist mein Gesicht: Erfindung einer orphischen Landschaft*. Ottensheim and der Donau: Thanhäuser. ISBN 3-900986-55-X.
- HEČKO, Vítazoslav, 1970. Dvaja o jednom, alebo polemika o preklade. *Romboid*, roč. 5, č. 5, s. 66-70. ISSN 0231-6714.
- JELNIKAR, Ana, 2010. Evropa in njeni »drugi«: Kosovel zre na »vzhod«. *Jezik in slovstvo*, roč. 55, č. 5-6, s. 35-54. ISSN 0021-6933.
- JURIČ PAHOR, Marija, 2021. Slovenska zgodovinska avantgarda v kontekstu prve svetovne vojne, nacionalizma in fašizma, primer Antona Podbevška. *Primerjalna književnost*, roč. 44, č. 2, s. 173-192. ISSN 0351-1189.
- JUVAN, Marko, 2005. Kosovel in hibridnost modernizma. *Primerjalna književnost*, roč. 28, s. 57-71. ISSN 0351-1189.
- JUVAN, Marko, 2009. Kosovelova referenca na Čapka in njen kontekst. *Primerjalna književnost*, roč. 32, č. 1, s. 177-192. ISSN 0351-1189.
- KOMELJ, Míklavž, 2019. *Kosovel vsem naj bom neznan I, II*. Novo mesto: Goga. ISBN 978-961-277-213-0.
- KOS, Janko, 1986. Slovenska literatura in zgodovinska avantgarda. *Slavistična revija*, roč. 34, č. 3, s. 233-340. ISSN 0350-6894.
- KOS, Matevž, 2003. Kako brati Kosovela? In KOSOVEL, Srečko. *Izbrane pesmi*. Ljubljana, Mladinska knjiga, s. 129-165. ISBN 86-11-16690-6.
- OCVIRK, Anton, 1976. *Srečko Kosovel Integrali '26*. Ljubljana: Cankarjeva založba. Državna založba Slovenije, s. 5-112.
- OŽBOT, Martina, 2018. O Kosovelovi »evropskosti« in še posebej o dveh nedavnih prevodih njegove poezije v italijanščino. In *Življenje med antiko in avantgardo*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, s. 203-212. ISBN 978-961-06-0045-9.

- NOVAK POPOV, Irena, 2002. Premiki vizualne imaginacije v sodobni slovenski poeziji: (od zgodovinske avantgarde do neoavantgarde). In TOKARZ, Božena. *Dwudziestowieczna ikonosfera w literaturach europejskich*. Katowice: Śląsk, s. 210-225. ISBN 83-7164-308-X.
- CHROBÁKOVÁ REPAR, Stanislava, 2012. Prečo si vypustil zlatý čln do močiara? Poézia Srečka Kosovela v medzinárodných a iných súvislostiach. In KOSOVEL, Srečko. *Zelený papáčaj/Zeleni papagaj*. Ljubljana – Bratislava: KUD Apokalipsa – Vlna – Drewo a srd, s. 145-167. ISBN 978-80-89550-02-9.
- SEVŠEK ŠRAMEL, Špela – ŠNYTOVÁ, Jana, 2021. Srečko Kosovel v čeških in slovaških prevodih, prevodna perspektiva treh valov. In *Slovenska poezija, Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, s. 451-457. ISBN 978-961-06-0542-3.
- TOKARZ, Božena, 2011. Dva vzorca poezije. Srečko Kosovel in Julian Przyboś. *Primerjalna književnost*, roč. 34, č. 1, s. 67-78. ISSN 0351-1189.
- POKLAČ VOJTECH, Saša – VOJTECH, Miloslav, 2021. Prva antologija slovenske lirike na Slovaškem. In *Slovenska poezija, Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, s. 485-492. ISBN 978-961-06-0542-3.
- VREČKO, Janez, 2011. *Srečko Kosovel, monografija*. Ljubljana: ZRC SAZU. ISBN 978-961-254-325-9.

Doc. dr. Špela Sevšek Šramel
Filozofska fakulteta – Oddelek za slavistiko
Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenia
E-mail: spela.sramel@ff.uni-lj.si

Doc. dr. Jana Šnytová
Filozofska fakulteta – Oddelek za slavistiko
Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenia
E-mail: jana.snytova@ff.uni-lj.si